

# Zapiski, ocene in poročila

## SLOVENSKI PRIIMEK SOVRÈ

V zanimivem Breznikovem sestavku *Rodbinski priimki iz starih svetniških imen* (KDM 1942, str. 67—70; ponatis v: Življenje besed, Maribor 1967) med nekaj desetimi slovenskimi priimki na -e (Ažbè, Repè, Štefè, Tomè idr.) ni najti priimka našega pokojnega grecista Antona *Sovreta*; glede na to, da sta bila Breznik in Sovre dobra znanca in večletna skupna sodelavca v šolski slovenistiki in da se je Breznik prav v tem času veliko ukvarjal s priimki (prim. opombe Jakoba Šolarja v ŽB, 319-20), lahko sklepamo, da priimka *Sovrè* ni izpeljeval iz krstnega imena. Iz ustnega izročila je znano, da je sam Sovre iskal izvor svojega priimka v besedi *sora*, ki se pojavlja tudi v drugačni glasovni podobi; tako ima Pleteršnik še svora in *sovra* (II, 537), v osrednjih št. narečjih je *svaŕa*, zah. dol. *sura*.<sup>1</sup> Toda vprašati se moramo, ali so ime na dele voza sploh priimkovno tvorna. Poznamo sicer priimek *Ojnik* (oje), ki ustreza pogostejšim priimkom *Štangar*, *Štangelj* (po ljudski izposojenki *štanga*); ta bi lahko prvotno kot vzdevek označeval prekomerno visokega, vitkega človeka (podobno kot *Dolgan*, *Dougan*), vendar drugi manj vpadljivi deli voza ne kažejo posebne priimkovno tvorne moči.

Če se torej odrečemo maloverjetni razlagi našega priimka iz *sora* (dvom zbuja že sama pripona -e), se moramo prebiti še mimo nekaj vabljivih možnosti; zavesti bi nas utegnili priimki od samostalnika *sova* (Sovec, Sovič), priimki od reke *Sore* in vasi *Sovra*, morda celo priimki v zvezi z reko *Savo* in nemškim pridevnikom *sauer* (kisel) in ne nazadnje priimki *Sorè*, *Sorč*, *Sorko* ipd., ki ne predstavljajo nič drugega kot nemško grafiko *s=z* za sicer veliko pogostejšo skupino priimkov *Zorè*, *Zorč*, *Zorko*.

Do bolj prepričljive razlage priimka *Sovrè* nas pripelje širši sestav slovenskih priimkov, ki kažejo podobne vsebinske in oblikovne lastnosti. Pri tem je pomembna tudi lokalizacija tistih priimkov, za katere domnevamo, da izhajajo iz iste osnove. Priimek *Sovrè* in njemu sorodni spadajo med manj pogostne in so v glavnem omejeni na območje osrednje Slovenije; iz Začasnega slovarja slovenskih priimkov (ured. F. Bezlag, SAZU, Ljubljana 1974) ugotovimo, da

gre predvsem za bivše okraje Litija, Laško in Krško, torej za obsavske kraje. V okolici Krškega izgovarjajo ta priimek z naglasom na prvem zlogu in v dveh različicah *Sóvre* in *Sávre* (soŕe, saŕe); prav glasovni vzporednici *sav-*: *sov-* povezuje ta ta priimek z drugimi priimkovnimi bloki, katerih izvor je povsem očiten. Vendar naštejmo najprej priimke, za katere ni dvoma, da so izšli iz istega gnězda: *Saver*, *Savrič*, *Savron*, *Saverč*, *Saurin*, *Sauran* — *Sovre*, *Sovrovič*; nekateri od teh priimkov so znani šele iz popisa prebivalstva 1971 (prim. P. Jakopin, Priimki na Slovenskem, rokopis) in so vsi manj pogostni od *Sovreta*, ki pa ima tudi razmeroma nizko frekvenco (35). Priimka *Savernik* ne moremo šteti v ta sklop, ker gre samo za drugačen zapis priimka *Zavernik*; z gotovostjo pa smemo pomnožiti gornjo vrsto s š-jevsko različico ustreznih priimkov: *Saver*, *Savrič*, *Savron*, *Savor*, *Savorn*, *Savorič*,<sup>2</sup> ki so deloma zemljepisno drugače razvrščeni, po pogostnosti pa kar za nekajkrat prekašajo s-jevske.

Takšne izpeljave so značilne za priimke iz obrušenih nekdanjih krstnih imen, ki so se v živi rabi pri klicanju otrok znebila tuje cerkvene »resnobnosti in privzdignjenosti« in se popolnoma zlila s slovenskim narečnim besedjem in fonetiko; večinoma so se ta imena okrajšala na začetku ali na koncu (včasih tudi na obeh straneh) in svojo družino razširila s priponami, ki kažejo na različne odtenke čustvenega odnosa do otrok; tako dobimo pomanjševalnice in povečevalnice, ljubkovalna in slabšalna imena, in

<sup>1</sup> Prim. F. Ramovš, *Konzonantizem*, Ljubljana 1924, str. 141. — Samostalniki *sora* je v slovanskih jezikih pomensko zanimiv; na prvi pogled si težko predstavljamo zvezo med slovenskim pomenom *drog*, ki spaja prednjo in zadnjo premo voza in enim od ruskih pomenov *tolpa psov*, *troj hrtov enega gospodarja*; vendar nam drugi ruski pomeni besede *svora* — *jermeň*, *par z jermeňom povezanih lovskih hrtov* — in polj. *svora pasji jermeň* povedo, da gre predvsem za predmet, ki povezuje dve enoti (ali več) v funkcionalno celoto; beseda za povezovalni predmet *jermeň*, *pas* je v ruščini začela poimenovati tudi povezane enote *par*, *troj psov* in v prenesenem pomenu *tolpo* sploh. (Prim. Vasmer REW II 596.)

<sup>2</sup> Priimek *Savrin* je omejen na Goriško in je nedvomno v zvezi s *Savrin*, pokrajino in prebivalci koprškega zaledja; ime je istega izvora kot *Koper* (lat. *capra*), ki je razširjeno s pripono *-ino* in v furlanskem izgovoru (*ciavre*) prišlo do začetnega *š-*; več o tem gl. Skok ERHSJ II 145.6.

seveda patronimike od njih (prim. (An)tol-ič iz Anton).<sup>3</sup>

Omenili smo že, da razmerje -av- : -ov- v slovenskih priimkih istega izvora ni nič nenavadnega; ta pojav nam potrjujejo glasovno prav presenetljivo ujemanja se močno bloki nekaterih slovenskih priimkov, ki so nastali iz imen. Dva od njih se od priimka *Sovrè* (in njegove »družine«) ločita samo po prvem soglasniku: *lavr* : *lovr*-, *mavr*- : *movr*-; nekaj priimkov: *Lavre* — *Lovre*, *Lavrič* — *Lovrič*, *Lavrin* — *Lovrin*; *Mavre* — *Movre* (Morè), *Mavrič* — *Movrič*, *Mavrin* — *Movrin*, itd. Izhodišče vrste je v

imenih *Lavrencij* in *Maver*. Tudi priimki od imena *Pavel* (lat. Paulus iz parvulus) kažejo v nekaterih svojih različicah enako razmerje -av- : -ov-, npr. *Pavše* — *Povše*, *Pavšič* — *Povšič*, *Pavšin* — *Povšin*.

Če se torej opremo na sicer skopo predstavljeno strukturiranost enega od tipov slovenskih priimkov, nas popelje *Sovrè* naravnost k imenu *Ksaver*, ki je pač olajšal v slovenščini težko obstojni začetni soglasniški sklop *ks* v *s* (prim. tudi današnje ime Ksenija → Senja, Senka).

Franc Jakopin

Filozofska fakulteta v Ljubljani

## NOVI POGLEDI NA VZGOJO Z BESEDNO UMETNOSTJO

V JIS natisnjeni članek O vlogi besedne umetnosti v vzgojnem procesu (1974/75, št. 4) je predstavil češkega avtorja Jaromira Picha, ki je zdaj izdal še knjigo *Razvoj osebnosti in besedna umetnost v vzgojnem procesu* (Statni pedagoške nakladatelstvi, Praha 1974). V njej izhaja iz teorije o dvojni interakciji kot modelu večplastnega estetskega vzgojnega procesa. Dvojna interakcija naj bi bila spreplet elementov didaktičnega in estetskega značaja. Na ta način osvetljuje avtor notranjo dinamiko vzgojnega procesa z umetniškim delom in odnose med glavnimi dejavniki: med umetniškim delom, učencem in učiteljem.

Izraz »interakcija« uporablja za rusko »vzajimootnoženije«, po naše »medsebojno razmerje« — nekakšno obojestransko vplivanje med dvema ali več sistemi. V osnovi ločuje:

1. estetsko interakcijo kot razmerje z estetsko funkcijo; razvije se v sprejemniku (bralcu, poslušalcu) s sprejemanjem umetnine oz. z njenimi informacijami;

2. didaktično interakcijo kot način upravljanja vzgojnega in učnega procesa, v katerem usmerjena učenčeva dejavnost zagotavlja izpolnitev določenih nalog (gl. razlago v JIS!).

Vzgoja za umetnost. Sprejemanje besedne umetnine je mogoče v naslednjih temeljnih fazah: posredovanje jezikovnega gradiva, razlaganje vrste besedne umetnosti, ki od učenca zahteva, da soustvarja predstavo o objektivni stvarnosti s pomoč-

jo informacij iz umetniškega dela in s pomočjo svojega notranjega sveta (v lirskem odnosu razume odsevanje objektivne stvarnosti v človekovi notranjosti, v pripovednem in dramskem pa razvoj človeške nravi v družbeni stvarnosti); nazadnje sledi receptivna faza. O nadaljnjih, višjih fazah sprejemanja je govor ob razpravljanju o procesu estetske interakcije (gl. ustrezno tabelo!), nastale z estetskim doživljanjem — značilnim za različne umetnosti.

Vzgoja aktivnosti. Avtorja zanima predvsem aktivnost, ki ob vzgoji z umetnostjo razvija sestavine učenčeve osebnosti; aktivnost mu je ena najbolj dinamičnih prvin vzgojnega procesa, jo pa vrednoti drugače kakor razlage iz pedagoške preteklosti, ki so učenca obravnavale kot objekt učiteljevega delovanja, ali pa so — na drugi strani — precenjevale učenčevo samostojnost. Aktivnost mu je nenehno dinamično medsebojno delovanje med učencem in učiteljem, interakcija pobud in uresničevanj. V estetsko vzgojnih predmetih, kot so glasbena, likovna in literarna vzgoja — ki je sestavni del predmeta »jezik in literatura« na Češkoslovaškem in pri nas (op. B. R.) — je takšna aktivnost kajpada pogojena s posebnimi zakonitostmi, ki vladajo v umetnosti. Učenčeva umska aktivnost se pri tem npr. oblikuje pri dešifriranju jezikovnega izraza in pri povezovanju estetskega doživetja z izkušnjami in spoznanji objektivnega sveta.

V nadaljevanju razloži avtor »aktivnost umetniškega dela«; pri tem uvaja pojasnilo, da se pojavlja estetska funkcija umet-